

Література

1. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования / А.Г. Асмолов. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 104 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание : [пер. с англ.] / Р. Бернс ; общ. ред. и вступ. статья В.Я. Пилиповского. – М. : Прогресс, 1986. – 420 с.
3. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И.С. Кон. – М. : Политиздат, 1989. – 335 с.
4. Кон И.С. Открытие “Я” / И.С. Кон. – М. : Политиздат, 1978. – 367 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
6. Носенко Э.Л. Эмоциональное состояние как опосредующий фактор влияния самооценки на эффективность интеллектуальной деятельности подростка / Э.Л. Носенко // Психол. журн. – 1998. – № 1. – С. 16–25.
7. Орлов А.Б. Личность и сущность: внешнее и внутреннее Я в человеке / А.Б. Орлов // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 5–19.
8. Психология самосознания : хрестоматия. – Самара : БАХРАХ-М, 2000. – 672 с.
9. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 423 с.

ЗІНЧЕНКО В.О.

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

Однією із закономірностей розвитку сучасного суспільства є тісний взаємозв'язок між соціально-економічним прогресом та постійним удосконаленням системи вищої освіти. Демократичні зміни в суспільстві, інтенсивний розвиток технологій, техніки, комунікації висувають нові вимоги до системи підготовки фахівців. Разом із цим перехід суспільства від індустріальної моделі розвитку до постіндустріальної означає зміну поглядів на освіту як отримання готового знання від педагога. У нових умовах освіта розглядається як людський скарб, як засіб самореалізації особистості в житті, що змінює освітній процес. Як зазначають Ю. Зіньковський та Г. Мірських, головною суперечністю сучасної освітньої парадигми є нездатність освітніх закладів, які продовжують існувати в старих межах, розв'язати нові освітянські завдання [1]. Одним з основних напрямів вирішення цієї проблеми провідні науковці та організатори системи освіти в Україні (І. Булах, І. Вакарчук, В. Вікторов, В. Гапон, Ю. Зіньковський, В. Курило, К. Левківський, В. Луговий, Т. Лукіна, Є. Хриков, С. Шевченко та ін.) визначають удосконалення системи управління якістю навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Проте, як свідчить вітчизняна практика, створення системи управління якістю підготовки фахівців чи її вдосконалення відбувається без системного дослідження її сутнісних характеристик, тоді як ефективність прийнятих управлінських рішень залежить від того, наскільки ґрунтовно визначені не тільки різнобічні складники суб'єкта управління та чинників, що впливають на його функціонування, а й основоположні характеристики самого процесу управління. У зв'язку із цим доречною є

думка Є. Яковлева про те, що центральним моментом управлінської діяльності є побудова її відповідно до визначених закономірностей, принципах та функціях управління [2]. Зміни, що відбуваються в парадигмі освіти, вказують на необхідність дослідити ці сутнісні характеристики управління якістю навчального процесу у ВНЗ.

Метою статті є висвітлення сутнісних характеристик управління якістю навчального процесу у ВНЗ.

Перш за все, у нашому дослідженні ми виходимо з того, що сучасні вимоги до фахівця потребують тісного зв'язку та взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу й споживачів освітніх послуг. Це вказує на необхідність створення системи управління якістю навчального процесу у ВНЗ на засадах взаємодії суб'єктів управління. Дослідивши підходи І. Булах, Н. Селезньової, А. Субетто, А. Аветісова, П. Третякова, Є. Хрикова, Т. Шамової та інших науковців щодо визначення поняття управління якістю навчального процесу у ВНЗ, вважаємо можливим розглядати цей феномен як безперервний процес скоординованої діяльності суб'єктів управління з досягнення відповідності якості навчального процесу у ВНЗ вимогам суспільства, роботодавців, студентів, викладачів та співробітників вищого навчального закладу.

Таке трактування управління якістю навчального процесу у ВНЗ пов'язане з реалізацією моделі, заснованої на вимогах міжнародних стандартів якості ISO 9000:2000. Ця модель базується на провідних принципах менеджменту якості та передбачає встановлення всіх зацікавлених сторін, визначення їх вимог щодо якості продукції, створення системи безперервного вдосконалення діяльності.

Узагалі система управління створюється й функціонує не тільки відповідно до змісту управління та характеру відносин, що покладені в основу управлінських рішень, а й відповідно до властивих системі управління принципів її побудови, закономірностей функціонування та розвитку.

У "Теорії організації" В. Алієва закономірності управління розглядаються як об'єктивно існуючі стійкі зв'язки між явищами, їх причинами та наслідками. Закономірності управління, на відміну від законів, мають конкретний характер і справедливі тільки для визначеного простору й часу. До важливих закономірностей у менеджменті належать:

- єдність системи управління, яке виражається у стійкості внутрішніх зв'язків системи управління при змінах стану зовнішнього середовища;
- централізація та децентралізація управління, яка виражається у розподілі завдань, функцій, прав та відповідальності за рівнями ієрархії управління;
- співвідношення та адекватність суб'єкту та об'єкту управління.

Принципами управління є основні правила побудови, функціонування й розвитку системи управління. Принципи управління виражають вимоги до життєдіяльності системи управління, її цілям, функціям, структурі та персоналу.

Будь-яка організація створюється та функціонує для досягнення конкретних цілей, виходячи з яких необхідно сформулювати власну систему принципів

управління. При формуванні такої системи необхідно дотримуватись таких вимог:

по-перше, принципи управління повинні враховувати основні тенденції та вимоги до сучасного управління;

по-друге, принципи управління повинні виконувати всі фундаментальні основи менеджменту;

по-третє, принципи управління повинні бути не просто рекомендаціями, а критеріями оцінювання ефективності управління;

по-четверте, принципи побудованої системи управління мають бути доступними для зміни й доповнення з урахуванням розвитку теорії та практики управління.

У зв'язку з викладеними основами до створення системи управління, Г. Бордовський, Л. Давидова, О. Нестеров, С. Трапцін, Є. Яковлев та інші науковці вважають, що при визначенні закономірностей і принципів управління якістю навчального процесу у вищій школі необхідно, крім загальних закономірностей управління, враховувати ті, що властиві тільки сфері вищої освіти. Таким чином, у нашому дослідженні під *закономірностями* управління якістю навчального процесу ВНЗ ми розуміємо основні напрями ефективного управління ним, а під *принципами* – сукупність базових вимог до реалізації управлінської діяльності в цих напружках.

Ми поділяємо підхід Л. Давидової, яка відносно вищого навчального закладу визначає дві групи закономірностей управління якістю навчального процесу [3].

Перша група – це загальні закономірності управління якістю, які стосовно навчального процесу у ВНЗ розуміються таким чином:

1. Єдність внутривузівської системи управління відображає такі зв'язки між процесами системи, які дозволяють оцінити самостійність кожного процесу окремо (навчального, наукового, матеріально-технічного, інформаційного тощо), не порушуючи загальної цілісності системи, та його взаємозалежності з іншими процесами.

2. Поєднання централізації та децентралізації управління якістю навчального процесу у ВНЗ виявляється в збалансованому підпорядкуванні структурних підрозділів, які беруть участь в організації навчального процесу, вищому органу управління ВНЗ та розумному делегуванні частини управлінських функцій структурним підрозділам.

3. Вплив функцій управління на якість кінцевих результатів навчального процесу у ВНЗ виявляється в тому, що управління, яке здійснюється суб'єктами управління через функції, підтримує якість процесу та приводить до підвищення якості результату.

При формуванні групи специфічних закономірностей управління якістю навчального процесу ВНЗ ми поєднали підходи до цього питання Л. Давидової та Є. Яковлева, які виходять з того, що управління є частиною навчального про-

цесу [2; 3]. Відповідно, до специфічних закономірностей управління якістю навчального процесу у ВНЗ належать:

1) залежність ефективності управлінського впливу від інтенсивності зворотного зв'язку між суб'єктами навчального процесу, а також величинами, характером та обґрунтованістю коригувальних впливів на студентів;

2) залежність ефективності навчального процесу від якості викладання та якості навчальної діяльності студентів;

3) залежність якості навчального процесу від потреб зацікавлених сторін (суспільства, роботодавців, викладачів, студентів) та створення у ВНЗ умов для управління якістю навчального процесу.

Визначені закономірності повинні бути покладені в основу відповідних принципів управління якістю навчального процесу у ВНЗ. Оскільки наша позиція полягає в необхідності побудови моделі управління якістю навчального процесу у ВНЗ на основі процесного підходу, методології міжнародних стандартів якості ISO 9000:2000, необхідності здійснювати системне й безперервне управління, а також на підставі поглядів на цю проблему Г. Бордовського [4], Л. Васильєвої [5], Л. Давидової [3], В. Панасюка [6], М. Чандри [7], Є. Яковлева [2] та інших науковців, то нами визначені такі принципи управління якістю навчального процесу у ВНЗ, а саме:

принцип процесного підходу як базовий принцип управління якістю навчального процесу, що свідчить про можливість досягти ефективності управління, якщо діяльністю та відповідними ресурсами керувати як процесом;

принцип системності, який виходить з необхідності для досягнення ефективності організації та результативності здійснювати управління процесами як системою;

принцип цілісності, який вимагає єдності впливів управління, їх підпорядкованості визначеній меті управління якістю навчального процесу, узгодженої взаємодії суб'єктів управління з урахуванням їх ієрархії в системі;

принцип безперервності, що свідчить про необхідність постійної реалізації суб'єктами управління на різних етапах процесу підготовки фахівців певних функцій управління;

принцип розвитку, що виходить з необхідності вдосконалення управління якістю навчального процесу відповідно до зміни внутрішнього й зовнішнього середовища, аналізу даних та інформації про результативність управлінської діяльності;

принцип партнерства, що враховує взаємозалежність та взаємну зацікавленість суб'єктів навчального процесу, різних споживачів освітніх послуг відповідно до їх поточних і майбутніх потреб у досягненні високої якості навчального процесу.

Вважаємо можливим описати основні дії з реалізації зазначених принципів. Базовим принципом управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі нами визначено принцип процесного підходу, який дає змогу розглядати управління освітню діяльність як управління сукупністю процесів, кожен з яких має свою мету та критерії результативності й ефективності. Зміст процесного підходу

полягає в тому, що досягнення бажаних результатів (високий рівень підготовки фахівців) буде ефективним, коли діяльністю та відповідними ресурсами керують як процесом. Аналіз кожного з процесів та встановлення взаємозв'язку між ним дозволяє визначити індивідуальний внесок і вплив процесу на загальну ефективність процесу підготовки фахівців. Це дає можливість створити процесну структуру управління, пов'язати між собою різні складники навчального процесу у ВНЗ і цілеспрямовано впливати на досягнення визначеної мети, їх ефективність та якість.

При реалізації цього принципу, крім визначення складників навчального процесу, необхідно:

- визначити й виміряти їх вхідні та вихідні параметри;
- встановити взаємозв'язок між функціональними підрозділами вищого навчального закладу та функціонування кожного зі складників навчального процесу;
- рівень відповідальності, права та обов'язки функціональних підрозділів ВНЗ для управління процесом;
- встановити інших суб'єктів, зацікавлених у якісній реалізації кожної зі складових навчального процесу, та створити умови їх ефективної участі в управлінні.

Таким чином, кожна зі складових навчального процесу у ВНЗ отримає не тільки важелі для ефективного управління його якістю, а й набуватиме цінність для суб'єктів навчального процесу та споживачів освітніх послуг.

Реалізація принципу системності передбачає поєднання всіх складників навчального процесу та управління ними в єдину систему, що дасть можливість більш ефективно досягти встановлених цілей, створити єдину систему оцінювання якості навчального процесу у ВНЗ та забезпечить на підставі отриманих результатів коригування й упровадження необхідних організаційно-педагогічних умов. Принцип системності значною мірою свідчить про необхідність виявлення всіх процесів-складників навчального процесу у ВНЗ, що впливають на якісну підготовку фахівців, розуміння взаємозв'язку між ними, постійного вимірювання якості функціонування процесів-складників та системи в цілому, аналізу отриманих даних, вдосконалення навчального процесу у ВНЗ й управління ним. Однак здійснити ці дії можна тільки за умови участі в процесі управління якістю навчального процесу всіх викладачів, студентів, співробітників ВНЗ. Зазначене створює певні підстави для реалізації такого принципу – принципу цілісності.

Принцип цілісності вимагає від керівників різного рівня вищого навчального закладу забезпечення, створення й підтримки певного середовища управління, в яке будуть залучені всі викладачі, співробітники, студентство. Це дасть можливість створити єдину команду, яка не тільки цілеспрямовано буде забезпечувати якість навчального процесу, а й дасть змогу кожному суб'єкту навчального процесу відчути власну роль та відповідальність у забезпеченні якості освітньої діяльності.

Однак, враховуючи те, що базовим принципом управління якістю навчального процесу у ВНЗ визначено принцип процесного підходу, при розподілі ролей вищому керівництву необхідно визнати, що головна роль у забезпеченні якості навча-

льного процесу лежить на професорсько-викладацькому складі й співробітниках, що безпосередньо займаються організацією навчального процесу. Ректорату ж відводиться роль розподілу повноважень і відповідальності між ними, створення схеми взаємодії, забезпечення мотивації до якісної діяльності, підвищення рівня управлінських знань кожного із суб'єктів навчального процесу. У теорії управління особливе значення відводиться роз'ясненню місії, цілей, завдань діяльності, навчання персоналу щодо ефективних шляхів її реалізації. Також зазначено, що при розподілі повноважень необхідно персоналу надати певну самостійність у їх виконанні, але з встановленням обов'язкової звітності та відповідальності за отримані результати.

Однак і професорсько-викладацькому складу та співробітникам необхідно прийняти відповідальність за визначене коло завдань і пошук оптимальних рішень їх розв'язання; удосконалювати власну діяльність та компетентність, вивчаючи досвід інших викладачів, підрозділів, вищих навчальних закладів із забезпечення якості навчального процесу; сприяти залученню студентства до свідомого й творчого навчання. У цьому контексті існування системи мотивації викладачів, співробітників і студентів до досягнення високих результатів освітньої та наукової діяльності стає вельми необхідною.

Принцип безперервності характеризує функціональну ретельність і структурну організованість управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі. Діяльність суб'єктів управління складається з реалізації функцій управління, що мають певні особливості на кожному з етапів управління навчальним процесом. Г. Бордовський та Л. Давидова розглядають етапи управління як часовий відрізок процесу управління, на якому цілеспрямовано водночас чи в логічній послідовності здійснюються взаємопов'язані функції управління [3; 4]. Етапи управління повторюються й оскільки повинні забезпечити безперервність процесу підготовки фахівців протягом їх навчання у ВНЗ, стають основою для створення моделі управління якістю навчального процесу. Відповідно, управління якістю навчального процесу потребує визначення функцій та етапів управління.

Постійне покращення діяльності втілено в принципі розвитку. Таке покращення стає необхідним, оскільки відбуваються постійні зміни у вимогах до фахівців на ринку праці, кількісної та якісної характеристики різноманітних ресурсів вищого навчального закладу щодо підготовки фахівців, індивідуальних можливостей студентів щодо особистісного та професійного розвитку, компетентності й професійної майстерності викладачів тощо. Тому виникає необхідність приймати управлінські рішення на підставі отримання точних і достовірних даних, аналізу інформації про стан зовнішнього й внутрішнього середовища; оцінювати визначені критерії якості навчального процесу ВНЗ та ефективність наявних методів його забезпечення. Це, у свою чергу, буде призводити до поступового або проривного покращення діяльності. Однак необхідно в основу створення системи управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі закласти ідеологію розвитку, що дасть можливість критично переосмислювати управлінську діяльність та впроваджувати нові підходи до її здійснення. Крім того, важливо розуміти, що розвиток управління – це

не поодинокі перетворення управління з метою досягнення “найкращого стану управління, а безперервний у часі процес його переходу з одного стану в інший, що характеризується наявністю якісних перетворень управління в цілому або привнесенням в управління якісно нових елементів, властивостей, характеристик, які стосуються основ побудови та функціонування управління.

Принцип партнерства гарантує залучення до цілеспрямованої діяльності з покращення якості навчального процесу всіх зацікавлених сторін, перш за все, на споживачів освітніх послуг. Саме вони (студенти, роботодавці, держава) зацікавлені в конкурентоспроможності випускників вищого навчального закладу. Дослідження поточних та майбутніх потреб споживачів, з одного боку, спрямовує розвиток управління якістю навчального процесу, з іншого – забезпечує збалансований підхід до потреб та очікувань споживачів. Встановлення тісного взаємозв'язку між споживачами й професорсько-викладацьким складом, співробітниками ВНЗ, які безпосередньо надають освітні послуги через функціонування навчального процесу, гарантує цілеспрямоване й постійне вдосконалення навчального процесу та задоволення потреб.

Професіоналізм, культура, науковий та організаційний потенціал викладачів і співробітників вищого навчального закладу визначають мотивацію студентів до навчання. Тому досить важливим є налагодження партнерства між самими викладачами й співробітниками різних підрозділів ВНЗ, особливо тими, які працюють зі студентами на молодших курсах і закладають фундамент їх професійного й особистісного розвитку. Низька якість їх роботи, відсутність відповідальності за її результати, відірваність соціально-гуманітарної та природничо-наукової підготовки від майбутньої професійної діяльності студентів, незацікавленість у якісному й кількісному формуванню контингенту студентів для старших курсів може звести нанівець найкращі управлінські рішення.

Зазначені дії з реалізації принципів управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі свідчать про їх тісний взаємозв'язок і взаємозалежність та потребують створення й упровадження відповідних умов.

Дослідження сутнісних характеристик управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі потребує також визначення функцій управління. Взагалі зміст і набір функцій управління залежать від типу організації, її розмірів, сфери діяльності, рівня в управлінській структурі (вище керівництво, управління середнього рівня, нижчий рівень управління), функцій у середині організацій (виробництво, маркетинг, кадри, фінанси тощо) та ще від багатьох факторів. Утім, ще А. Файоль у 1916 р. звернув увагу, що для всіх процесів управління характерна наявність однорідних видів діяльності, які можна згрупувати в чотири основні функції управління:

- 1) планування, яке передбачає вибір цілей і плану дій для їх досягнення;
- 2) організація, завдяки якій відбувається розподіл завдань між окремими підрозділами або робітниками й встановлюється взаємодія між ними;

3) керівництво, що полягає в мотивуванні виконавців до здійснення запланованих дій та досягнення встановлених цілей;

4) контроль, який полягає у зіставленні реально досягнутих результатів із запланованими [8].

Стосовно управління якістю освіти науковці пропонують різні підходи щодо визначення функцій управління. Частина з них (Ю. Конаржевський, Г. Коджаспірова, Л. Крившенко, В. Симонов та ін.) трактують функції управління як операції, дії суб'єктів управління. Класифікуючи функції управління, дослідники ототожнюють їх з видами управлінської діяльності та визнають, що в процесі управління ці функції послідовно змінюють одна одну. Так, Г. Коджаспірова визначає цільову, соціально-педагогічну, організаційно-педагогічну, інструктивно-методичну, адміністративно-господарчу функції управління навчально-виховною системою [9]. Узагалі прихильники цього підходу визначають такі провідні функції, як: цільові, мотиваційні, організаційні, оперативні, контрольні.

Інша група науковців виходить при класифікації функції з того, що управління – це процес, у результаті якого суб'єктами управління здійснюється цілеспрямована діяльність зі створення умов для досягнення визначених цілей. Таку позицію підтримують Л. Давидова, Л. Санкін, В. Тат'янченко, П. Трет'яков, Т. Шамова, Є. Яковлев та інші дослідники, які вважають, що функції управління не можуть бути видами управлінської діяльності, а реалізуються в цих видах діяльності. Виходячи з такого розуміння функцій управління, П. Трет'яков виділяє інформаційно-аналітичну, мотиваційно-цільову, планово-прогностичну, організаційно-виконавчу, контрольню-діагностичну та регулятивно-коригувальну функції [10]. У наданій класифікації регулятивно-коригувальна функція, на думку науковця, пов'язує між собою всі інші функції. Цю позицію підтримує Є. Яковлев, однак дослідник вважає, що функцією поєднання є мобілізаційна функція, яка, за рахунок мобілізації всіх ресурсів забезпечує якість підготовки фахівців [2].

Ми розглядаємо *функції управління* якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі як зміст процесу управління, спрямований на координацію та взаємодію всіх суб'єктів управління, мотивацію й цільову орієнтацію їх діяльності з досягнення високої якості навчального процесу.

Виходячи із загальних підходів менеджменту та враховуючи особливості освітньої діяльності, вважаємо можливим виділити такі функції управління навчальним процесом у вищому навчальному закладі, як: планово-прогностичну, мотиваційно-цільову, організаційно-виконавчу, контрольню-оціночну, інформаційно-аналітичну та коригування. Розглянемо сутність цих функцій.

Планово-прогностична функція спрямована на визначення цілей управління якістю навчального процесу у ВНЗ, які базуються на даних глибокого аналізу вихідного стану об'єкта управління та розробки плану дій з досягнення визначених цілей. Наявність прогнозування необхідна для формування гнучкого плану, який повинен реагувати на зміни зовнішнього й внутрішнього середовища. Це передбачає необхідність створення підрозділів, які будуть відстежувати

оточення, що є потрібним для уникнення наслідків неправильного прогнозування загальної діяльності ВНЗ, безпідставного створення нових освітніх послуг, не розуміння нових можливостей чи несвоєчасного вдосконалення поточної діяльності. Наявність структури, що у вищому навчальному закладі здійснює стратегічне прогнозування й планування, безпосередньо впливає на визначення довгострокових та поточних цілей забезпечення якості навчального процесу, вибору напрямів їх досягнення завдяки управлінським рішенням.

Мотиваційно-цільова функція спрямована на стимулювання активності всіх суб'єктів управління до здійснення діяльності з підвищення якості навчального процесу у ВНЗ. Важливість цієї функції відзначає Є. Яковлев. Науковець вважає, що завдяки цій функції уточнюються для кожного суб'єкта навчального процесу цілі й завдання управління, створюються умови для їх творчого розв'язання, матеріального та морального заохочення [2]. Розуміння завдань та можливого стимулювання налаштовує суб'єктів навчального процесу на визначену поведінку, здійснення дій, що призведуть до конкретних результатів. Тобто формуються позитивні стимули діяльності, визначається її сутність та міра відповідальності суб'єктів навчального процесу.

Організаційно-виконавча функція спрямована на організацію необхідних умов досягнення цілей, подолання суперечностей між потребами процесу досягнення цілей та умовами, в яких він відбувається. Доречно нагадати, що в менеджменті під організацією розуміється як структура, так і процес. З погляду управління якістю навчального процесу відбувається поєднання цих понять. Оскільки, по-перше, існує система, в якій відбувся розподіл прав, ролей, видів діяльності, та вибудовано певну взаємодію; по-друге, відбувається систематизований процес прийняття рішень, визначення чинників, ресурсів та умов їх запровадження й власне виконання рішень.

Контрольно-оціночна функція спрямована на розробку та проведення заходів з вимірювання й оцінювання процесуальних та результативних характеристик навчального процесу у ВНЗ. Контроль якості навчального процесу у ВНЗ відбувається поетапно. Однак обійтися без якісної та кількісної оцінки різних етапів і показників навчального процесу, ефективності впровадження управлінських дій неможливо. Тому ця функція пов'язана із забезпеченням отримання об'єктивної та різнобічної інформації про стан якості навчального процесу у ВНЗ за визначеними критеріями й показниками, а також створення можливості для подальшого його вдосконалення.

Інформаційно-аналітична функція спрямована на накопичення, систематизацію та аналітичну обробку отриманої під час контролю й оцінювання інформації про стан якості навчального процесу у ВНЗ, а також її поширення між суб'єктами управління з метою формування пропозицій та управлінських рішень. Важливо при цьому визначити динаміку змін якості навчального процесу в результаті попередніх управлінських рішень, виявити причини їх неефективності, недоліки в діяльності суб'єктів управління на різних рівнях системи. Така діяльність створює основу для проведення в подальшому коригувальних впливів.

Функція коригування фактично є підсумковою функцією та основою для планування подальшої діяльності. Вона спрямована на внесення корективів у процес управління якістю навчального процесу у ВНЗ і передбачає організацію спільних зусиль усіх суб'єктів управління з удосконалення управлінської діяльності, вибір з низки альтернативних рішень таких, що найбільш оптимально забезпечать покращення основних показників якості навчального процесу. Безумовно, ефективність функції коригування залежить від рівня реалізації контрольної-оціночної та інформаційно-аналітичної функцій, тобто від повноти та об'єктивності зібраної інформації, ґрунтовності її аналізу, чіткості сформованих критеріїв і показників якості навчального процесу. Це дає змогу максимально ліквідувати ті недоліки та їх джерела, що знижують якість навчального процесу у ВНЗ.

Взаємозв'язок визначених нами функцій управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі наведено на рис. 1. При цьому інформативно-аналітичну функцію ми розглядаємо як об'єднану, оскільки результати її реалізації забезпечують ефективність реалізації суб'єктами управління всіх інших функцій управління якістю навчального процесу у ВНЗ.

Відзначимо також, що ці функції будуть реалізовуватись на різних етапах управління в діяльності суб'єктів управління якістю навчального процесу у ВНЗ. Крім того, сукупність контрольної-оціночної, інформаційно-аналітичної функцій та функції коригування знаходять своє відображення в моніторингу, який дає можливість на системній основі здійснювати управління якістю навчального процесу у вищій школі.

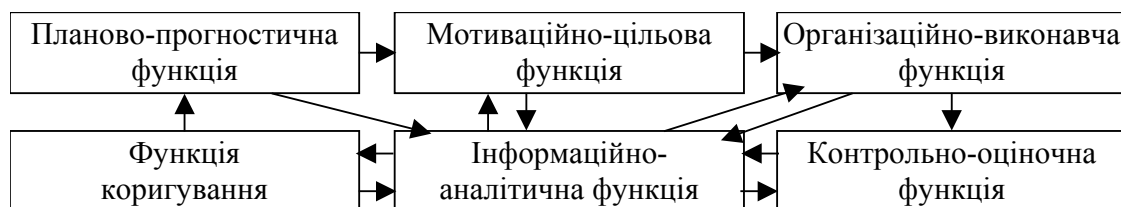

Рис. 1. Взаємозв'язок функцій управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі

Таким чином, викладений матеріал дає змогу констатувати, що управління якістю навчального процесу у ВНЗ потребує взаємодії суб'єктів навчального процесу та всіх сторін, зацікавлених у якісній підготовці фахівців. Така взаємодія потребує наукового підґрунтя, що уособлюється в сутнісних характеристиках процесу управління якістю навчального процесу у вищій школі. До таких характеристик належать закономірності, принципи та функції управління. Базовим принципом управління якістю навчального процесу у ВНЗ нами визнано принцип процесного підходу, що впливає на змістовне наповнення інших принципів управління якістю та їх реалізацію.

Як свідчить проведене нами дослідження, сутнісні характеристики управління якістю навчального процесу у ВНЗ ґрунтуються на загальних основах менеджменту, проте будуть мати риси, що притаманні цілям і завданням освітньої діяльності та особливостям здійснення навчального процесу у вищому навчальному закладі. Наукове уявлення про управління якістю навчальним процесом у ВНЗ потребує визначення циклів та етапів управління, що забезпечить реалізацію виділених нами функцій управління, а також сутності й ролі моніторингу в управлінні якістю навчального процесу у вищій школі. Зазначене буде покладено в основу наших подальших досліджень.

Література

1. Зіньковський Ю. Імператив трансформації сучасної освітньої парадигми / Ю. Зіньковський, Г. Мирських // Вища школа. – 2010. – № 3–4. – С. 36–43.
2. Яковлев Е.В. Управление качеством образования : учеб.-практ. пособ. / Е.В. Яковлев, Н.М. Яковлева. – Челябинск : Изд-во ЧГПУ, 2000. – 147 с.
3. Давыдова Л.Н. Педагогическое диагностирование как компонент управления качеством образования : монография / Л.Н. Давыдова. – Астрахань : Изд. “Астраханский университет”, 2005. – 211 с.
4. Бордовский Г.А. Управление качеством образовательного процесса : монография / Г.А. Бордовский, А.А. Нестеров, С.Ю. Трапицын. – СПб. : Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 2001. – 359 с.
5. Васильева Л.И. Процессная модель обеспечения качества образовательной деятельности в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Л.И. Васильева. – Н. Новгород, 2006. – 144 с.
6. Панасюк В.П. Системное управление качеством образования в школе / В.П. Панасюк ; под ред. А.И. Субетто. – СПб. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 239 с.
7. Чандра М.Ю. Системный мониторинг как средство управления качеством образовательного процесса в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / М.Ю. Чандра. – Волгоград, 2008. – 203 с.
8. Fayol Y. General and Industrial Administration / Y. Fayol. – N. Y. : Pitman, 1949.
9. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. ; Ростов н/Д : МарТ, 2005. – 448 с.
10. Третьяков П.И. Управление качеством образования – основное направление в развитии системы: сущность, подходы, проблемы / П.И. Третьяков, Т.И. Шамова // Завуч. – 2002. – № 7. – С. 62–72.

ІВАНИЦЬКИЙ О.І.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Принципи навчання спрямовані, насамперед, на реалізацію закономірностей навчально-виховного процесу. Вони є загальним орієнтиром для визначення змісту, засобів, форм, методів організації навчання. Принципи навчання й пов'язані з ними фактори, критерії відбору змісту освіти досліджувалися Ю.К. Бабанським, Н.П. Волковою, В.В. Вороновим, О.М. Железняковою, Н.Є. Мойсеюк,